

REZUMAT

Cuvinte cheie:

afinități tipologice, similitudini, preromantism, era sensibilității, Școala cimitirului, poezia țințirimelor, nocturnul, vanitas vanitatum, fortuna labilis, elemente ossianeești

Studiul nostru, intitulat *Influența preromantismului englez în literatura română, Corespondențe, sinonimii, afinități elective*, s-a născut dintr-o dorință personală, îndemnată de un atașament afectiv față de literatura engleză și română, de a încerca să trasăm un paralelism între creațiile literare ale epocii premergătoare curentului romantic, și anume „era sensibilității” sau „preromantismul”. În cadrul orizontului nostru comparatist, se încearcă astfel o trasare a elementelor importante ale curentului ce a deschis apetitul spre o nouă exprimare a sentimentelor într-un mod cât mai sensibil posibil. Astfel, lucrarea noastră încorporează câteva din operele cele mai reprezentative ale literaturilor avute în vedere, oferind atât exemple viabile cât și un studiu temeinic al poemelor ce fac obiectul actualului demers.

Desigur, având în vedere imensul rezervor de creații ce au colorat și îmbunătățit mersul literaturii, ne-am limitat la numai câteva dintre operele ce au reprezentat adevărate îndreptare și deschizătoare de drumuri în exprimarea noii sensibilități. Din literatura engleză, ne-am oprit asupra „Școlii Cimitirului” cu promotorul acesteia Thomas Gray prin *Elegie într-un cimitir de sat* pentru ca, mai apoi, atenția să ne fie îndreptată și asupra „poetului englez al nopților” – Edward Young și ale sale *Cugetări nocturne*. Nu puteam exclude din studiul nostru o serie de poeme ce au deschis drumul spre folclor, tradiție și mit într-un peisaj nordic terifiant dominat de fantasme și umbre, cânturi încorporate de James Macpherson în ciclul *Poemele lui Ossian*. Din pleiada de autori și opere ce aparțin literaturii române, am selectat câteva din poemele reprezentative tematicii noastre. Ne-am oprit atenția asupra lui Grigore Alexandrescu – *Umbra lui Mircea La Cozia, Mormintele La Drăgășani, Adio. La Târgoviște*, Ion Heliade Rădulescu – *O noapte pe ruinele Târgoviștei*, Vasile Cârlova – *Ruinele Târgoviștei*, sau Alexandru Macedonski cu poemele *Nopților*. Studiul nostru s-a extins inevitabil asupra perioadei literare

prepașoptiste și pașoptiste încercând să ofere exemple viabile din lirica românească prin operele lui Gheorghe Asachi, Alecu Russo, Dimitrie Bolintineanu sau Costache Stamati.

Am încercat pe cât posibil să punem în valoare atât asemănările dintre lirica engleză și cea română cât și diferențierile inerente determinate de originalitatea de netăgăduit a fiecărui poet în parte. Stabilirea unui contact între operele literaturilor mai sus amintite se bazează atât pe motivații subiective cât și pe susțineri științifice, necesare oricărei teze de doctorat.

Un îndelungat studiu al scrierilor ne-a dus la concluzia că literatura cuprinsă între secolul al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea prezintă caracteristici comune în spații geografice diferite, unite de o arzătoare dorință a scriitorilor epocii de a se revolta împotriva normelor impuse de perioada clasică. Atât scriitorii englezi cât și cei români au introdus în operele lor elemente lirice asemănătoare determinate de necesitatea exprimării unei noi gândiri. Anglia a generat acel grup de „poeți ai ruinelor” ce își exprimă cugetările în versuri pline de muzicalitate contribuind la schimbarea tendințelor clasicizante ale literaturii întregii Europe. Aceeași stare de spirit, același accent de revoltă se regăsește și la poeții români, care pe fondul unui patriotism revoluționar au contribuit la clădirea gustului pentru literatura romantică de mai târziu.

Plecând de la principiile literaturii comparate am purces la acoperirea surselor de interpretare a operelor analizate, care au ajutat la întemeierea unui front de lucru ale cărui orientări s-au concretizat într-o structură fondată pe șase capitole, toate având drept scop evidențierea caracteristicilor comune ale poemelor implicate în studiul prezent.

Primul capitol, „Introducere. Permanența unei metode. Între vechiul și noul comparatism”, este dedicat unei priviri de ansamblu asupra literaturii comparate, discutând aspecte generale și particulare ale vechiului și noului comparatism. Deși la începuturile criticii literare se vorbea de influențe din punct de vedere al relațiilor directe dintre două opere sau literaturi, de-a lungul timpului, percepția literară s-a schimbat considerabil, criticii punând accent pe similitudinile sau afinitățile tipologice dintre două opere fără a leza aspectul cel mai important, și anume, modul de receptare al unei opere literare. Larga receptivitate de care s-a bucurat poezia „Școlii Cimitirului” în literatura universală nu poate decât să-i demonstreze valoarea și totodată puterea expresivă în cuprinsul evoluției literare.

Al doilea capitol va încerca să ofere o privire de sinteză asupra preromantismului european, curent ce a revoluționat gândirea poetică a Europei. Tranziția de la rațiune la sentiment a fost determinată de preromantism ce răsare ca o revoltă împotriva ordinii lumii contemporane. Sensibilitatea exacerbată fondată pe un peisaj dominat de ruine, cețuri, cimitire și morminte s-a răspândit în întreaga Europă – în Franța prin traducurile lui LeTourneur, în Germania prin Herder, admirator al lui Ossian și Goethe ce traducea în *Suferințele tânărului Werther* „Cântecele Selmei” și în Italia prin *Poemul mormintelor* al lui Foscolo. Cugetarea preromantică a ajuns și în România la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, determinată de nevoia stringentă a unei schimbări, formând o adevărată plăcere estetică ce reiese din perceperea realității timpurilor.

Personajul preromantic schițează primele caracteristici ale romanticului maladiu de mai târziu, el este caracterizat de sensibilitate, pasiune și melancolie pe fondul unei solitudini găsite în mijlocul naturii. Preromanticul este atras de simplitate, de viața elementară și, pornind de la aceste accepțiuni, el este înclinat spre contemplație și meditație. Problema morții și a destinului uman nu-i dă pace personajului preromantic adesea întors cu fața spre Dumnezeu, spre delimitarea binelui de rău, aspirând astfel spre imortalitate.

„Școala Cimitirului” alege ca principale obiecte poetice mormintele, ruinele, moartea și fantele, reușind să se distanțeze de rațional pentru a pune mai mult accent pe expresie. Totodată, epoca preromantică engleză a deschis apetitul spre folclor, spre rămășițele gaelice, spre mitologia nordului dominată de cețuri, stânci golașe, pietre acoperite de mușchi și fante ale trecutului.

Aceeași înclinație spre sensibilitate și mit apropiate creațiile literare românești spre explorarea vieții interioare și locul omului în univers. Barbu Paris Mumuleanu, Gheorghe Asachi, Iancu Văcărescu, Vasile Cârlova, Ion Heliade Rădulescu, Grigore Alexandrescu reușesc în operele lor să îmbine armonios meditația cu puternicul sentiment patriotic. Ei cultivă astfel temele preromantice, singurătatea, liniștea și melancolia în mijlocul unui peisaj întunecat dominat doar de razele lunii.

Deschiderea porții spre unitatea preromantismului european ne invită să căutăm în amănunt similitudinile dintre poezia țințirilor a lui Thomas Gray – „Elegie într-un cimitir de țară” și Grigore Alexandrescu – „Umbra lui Mircea. La Cozia”, „Mormintele.

La Drăgășani”. Cel de-al treilea capitol se ocupă astfel de paralelismul dintre poemele celor două figuri marcante ale literaturilor engleză și română pe fondul promovării valorii literaturii sentimentale într-un cadru dominat de morminte și cimitire.

Grigore Alexandrescu și Thomas Gray își încep meditațiile în locurile de veci, cimitirele reprezentând puncte de plecare spre timpurile de mult apuse. Locul de veci este simplu portretizat în operele lor, strămoșii își continuă somnul în chilioi strâmte (Gray) sau în locașuri de piatră (Alexandrescu), pietre funerare lipsite de pompozitate și fast, semn că, în concepția ambilor poeți, omul ajunge în același loc indiferent de avuția din timpul vieții. Pământul este cel ce primește corpurile strămoșilor și nu monumente mărețe ce acum nu mai au nicio valoare.

Ambii poeți își desfășoară gândurile pe baza unei speranțe nepieritoare – speranța amintirii de către generațiile viitoare. Tânărul simplu al lui Gray, eroii lui Alexandrescu, toți reprezintă modele demne de urmat în fața cărora generațiile viitoare nu pot decât să se închine.

Și cadrul de evocare este tipic preromantic – înserarea în *Elegie* sau nocturnul lui Alexandrescu sunt aduse în scenă încă din primele acorduri ale poemelor. Pe acest fond, poezii își plâng amarul, tristețea și singurătatea fiind singurele caracteristici ce îi însoțesc. Antiteza este prezentă la poeți de-a lungul lamentărilor lor, căci ea are rolul de a atrage atenția asupra valorii generațiilor pierdute.

Alături de o serie de similitudini și afinități elective aduse în discuție, nu putem ignora originalitatea fiecărui poet în parte, scopul pentru care ei au dat curs cugetelor, scop ce diferențiază caracterul puternic social al *Elegiei* lui Gray de cel de factură patriotică al lui Alexandrescu.

Într-o cadență tristă asemănătoare, ne ocupăm în cel de-al patrulea capitol de poezia ruinelor. „Noptile Cugetării” ale lui Young s-au bucurat de larg răsunset în literatura română, astfel încât poeți precum Vasile Cârlova, Ion Heliade Rădulescu sau Grigore Alexandrescu au găsit cadrul dominat de moarte propice propriilor frământări. Ruinele elogiază vremurile trecutului, simplitatea și eroismul străbunilor, acutizând sentimentul trecutului pentru trecut.

Noptile lui Young ajung sub lumina reflectoarelor literaturii române prin traducerea lui LeTourneur și mai apoi a lui Simion Marcovici, cititorul român luând

contact cu interpretarea noii sensibilități. Soarta joacă un rol însemnat atât în cugetările lui Young cât și ale lui Cârlova, poetul român ce elogiază trecutul victorios al neamului. Ambii poeți folosesc motivul antic *fortuna labilis* în prezentarea ideilor lor pe fondul universului de vis și melancolie al nopții. Totul este vremelnicie, moartea este obsesiv prezentă în poemele din ale căror versuri răzbate un puternic sentiment de melancolie determinat de amintirea vremurilor trecute.

Misticismul biblic, simțul cosmic exacerbat, alături de intensitatea trăirilor sufletești îl apropie pe Heliade Rădulescu de sensibilitatea preromantică europeană, și, în particular, de cea engleză. Atât Heliade *O noapte pe ruinele Târgoviștii* cât și Young *Noaptea a IX-a*, aduc laude timpurilor trecute, tristețea și amarul trecând dincolo de puterea cuvintelor. Lumea este impasibilă la durerea poezilor, ei își cântă amarul singuri în fața ruinelor orașelor dispărute (Young) sau a mărețelor suvenire reprezentate de morminte (Heliade Rădulescu).

Spiritul patriotic al lui Cârlova, Heliade Rădulescu sau Alexandrescu este mult mai aprins decât cel al poetului englez. Acesta din urmă este mai mult obsedat de găsirea sensului vieții umane și a imortalității în timp ce poezii români își folosesc amărăciunea pentru a glorifica în chip cât mai măreț exemplul trecutului.

Atmosfera tenebroasă dominată doar de razele astrilor cerești se regăsește și la Grigore Alexandrescu, adesea comparat de critici precum Heliade Rădulescu, George Călinescu sau Paul Cornea cu poetul preromantic englez. *Ruinele Târgoviștii* trezesc geniul melancolic al poetului român animat de un înflăcărat spirit patriotic.

Motivul nopții se extinde cu repeziciune și asupra lui Alexandru Macedonski, căci, următorul capitol trece de la „poetul englez al nopților” la „poetul nopților” spațiului mioritic. Speranța în eternitate, apropierea de Dumnezeu, sunt adesea prezente în lamentările celor doi poeți. Noaptea poartă atributele de tăcere, beznă, negură și taină propice meditației asupra nimicniciei omului. Razele lunii poartă inspirația de care poezii au atâta nevoie în exprimarea gândurilor ce nu le dau pace. În mormântările prietenilor, ale rudelor și chiar propria înmormântare vizualizată de Macedonski oferă un tablou sinistru de neegalat în lirica preromantică.

Ultimul capitol este dedicat Ossianismului căci, pornind de la traducerea lui Macpherson, îndelung dezbătută de criticii vremii, extindem demersul nostru asupra

prepașoptismului și pașoptismului literar român animat de o ardentă dragoste față de țară. Aici ne îndreptăm atenția asupra operelor lui Gheorghe Asachi, Ion Heliade Rădulescu, Grigore Alexandrescu, Alecu Russo, Dimitrie Bolintineanu sau Cezar Bolliac.

Literatura română nu putea împrumuta direct imaginea cețurilor, a goliciunii peisajului așa cum este prezentată ea în *Ossian*, ci, folosea o serie de elemente ce se mulau perfect realității poporului român.

Îndemnați de dorința arzătoare de a trezi spiritul patriotic în rândurile contemporanilor, scriitorii români prezintă figurile marcante ale istoriei într-o manieră asemănătoare bardului nordic. Aceste figuri sunt prezentate în peisaje deopotrivă sălbatice și grandioase în care stâncile golașe și pietrele acoperite de mușchi formează un tablou de nemărginită frumusețe. Fantomele, umbrele, sunt adesea invocate cu scopul de a-i îmbărbăta pe eroi la *Ossian* și de a juca drept pildă prezentului la scriitorii români. Elementul feminin este adesea folosit căci idealul frumuseții apare încorporat în imaginea fecioarelor cu ten alb și păr undos ce fie își așteaptă înlăcrimate iubiții, fie îi urmăresc în luptă deghizate în oșteni. Harpa inspiratoare îi însoțește atât pe *Ossian* cât și pe scriitorii români de-a lungul faptelor vitejești evocate.

Astfel, în întregul nostru studiu am fost însoțiți de splendoarea geniului melancolic derivat din meditația poezilor români și englezi redusă la temele *fortuna labilis, vanitas vanitatum*, întrepătrunse cu un puternic sentiment de singurătate.

Lucrarea se încheie cu concluziile acestui studiu urmate de bibliografia selectivă ce a jucat un rol important în expunerea surselor de inspirație. Printre sursele critice de valoare netăgăduită, enumerăm pe cele ale lui George Călinescu, Tudor Vianu, Alexandru Ciorănescu, Paul Cornea sau Alexandru Dima, la care se adaugă teoreticienii și criticii literaturii engleze precum Andrew Sanders, Jonathan Culler, și mai ales Samuel Johnson. Toate au jucat un rol important în atingerea obiectivului dificil pe care ni l-am propus.

Adesea am fost nevoiți să recurgem la propria traducere a textelor din literatura engleză, dat fiind faptul că *Noptile* lui Young au fost doar fragmentar transpuse în limba română iar din *Poemele lui Ossian* doar *Fingal* și *Cântecele Selmei* au fost dezvoltate în limba natală cititorului român.

În ciuda dorinței nemărginite de a dezvălui cât mai multe aspecte comune operelor celor două literaturi, lucrarea prezentă nu epuizează vastele modalități de interpretare și investigare ale creațiilor supuse aparatului critic. De aceea sperăm că acest studiu va reprezenta deschiderea spre interpretări mai complexe ale operelor amintite, fiind un prim accent de prefigurare a unui paralelism între cele două literaturi.